

POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA FEDERACJI ROSYJSKIEJ

ZAGADNIENIA WSTĘPNE

Bezpieczeństwo to, najogólniej mówiąc, stan braku zagrożenia lub też istnienie wystarczającej ochrony przed nim. Na poziom bezpieczeństwa wpływa liczba i jakość zagrożeń oraz liczba i jakość ochrony, można zatem mówić o różnym stopniu bezpieczeństwa – od zupełnego braku do całkowitej ochrony. Na poczucie bezpieczeństwa wpływa także subiektywny poziom jego uświadomienia, wynikający ze zdolności postrzegania zarówno zagrożeń, jak i czynników ochraniających.

Na bezpieczeństwo kraju wpływa wiele czynników o bardzo zróżnicowanym charakterze. We współczesnej nauce wyróżnia się tzw. bezpieczeństwo twarde, czyli klasyczny zestaw problematyki militarno-politycznej, oraz bezpieczeństwo miękkie, obejmujące dużą liczbę zróżnicowanych aspektów ekonomicznych, społecznych, demograficznych, ekologicznych i innych. Są to wszystkie te czynniki, wewnętrzne i zewnętrzne, które faktycznie wpływają na bezpieczeństwo państwa i jego obywateli. Tendencja do tak kompleksowego ujmowania problematyki bezpieczeństwa państwa jest współcześnie coraz bardziej dominująca.

Polityka bezpieczeństwa to zespół działań podejmowanych przez organy państwowego służących stwierdzeniu, ocenie i przeciwdziałaniu zagrożeniom dla państwa. Podejmowana jest w ramach realizacji ochronnej funkcji państwa zarówno w płaszczyźnie międzynarodowej, jak i wewnętrznej. Stosując współczesne podejście do tematyki bezpieczeństwa państwa, nie oddzielamy wymiaru zewnętrznego od wewnętrznego ani bezpieczeństwa miękkiego od twardego. W przypadku Federacji Rosyjskiej taki zabieg jest szczególnie uzasadniony, ponieważ obowiązujące tam rozumienie polityki bezpieczeństwa ma taki właśnie, zintegrowany charakter.

ZAŁOŻENIA POLITYKI BEZPIECZEŃSTWA FEDERACJI ROSYJSKIEJ

Obecnie polityka bezpieczeństwa Rosji realizowana jest na podstawie Koncepcji Bezpieczeństwa Narodowego FR (dalej – Koncepcja), wprowadzonej dekretem prezydenta z 10 I 2000 r. Ten obszerny dokument zawiera definicje zagrożeń, jakie stoją przed Rosją, oraz środków służących ich odwróceniu, czyli dotyczy właśnie polityki bezpie-

czeństwa narodowego. Jest to zatem, jak czytamy w Koncepcji, „[...] system poglądów dotyczących zapewnienia w Federacji Rosyjskiej bezpieczeństwa jednostek, społeczeństwa i państwa wobec zewnętrznych i wewnętrznych zagrożeń we wszystkich sferach działalności”.

W pierwszej kolejności Koncepcja ocenia miejsce Rosji w świecie i jej stosunek do zasadniczych procesów w nim zachodzących. Stwierdza, że współcześnie dominują dwie główne tendencje. Jedna – to szybki rozwój i wzmocnianie się wielu państw i ich organizacji integracyjnych, przy czym główną rolę odgrywają czynniki ekonomiczne, polityczne, naukowo-techniczne, ekologiczne i informacyjne. Druga – to próby stworzenia „struktury stosunków międzynarodowych” wokół jednego dominującego mocarstwa – USA – które w sposób jednostronny próbuje rozwiązywać światowe problemy, stosując środki „siłowo-wojskowe” i obchodząc prawo międzynarodowe. W tak opisanym świecie Rosja jest jednym z największych mocarstw i mimo niekorzystnych warunków międzynarodowych i trudności wewnętrznych wciąż pełni ważną rolę w stosunkach międzynarodowych. Powinna mieć zatem poważny wpływ na główne procesy i zjawiska występujące w skali globalnej oraz równy innym głównym mocarstwom głos w rozwiązywaniu problemów ogólnoświatowych. Jednocześnie chce zachować przemożny wpływ w swym najbliższym otoczeniu i kształtować w nim stosunki zgodnie ze swymi uzasadnionymi i słusznymi interesami bezpieczeństwa.

Przechodząc do bardziej szczegółowych definicji zagrożeń, jakie stoją przed Federacją Rosyjską, Koncepcja definiuje interesy narodowe państwa, czyli „[...] zrównoważoną całość interesów jednostek, społeczeństwa i państwa w ekonomicznej, wewnątrzpolitycznej, socjalnej, międzynarodowej, informacyjnej, wojskowej, granicznej, ekologicznej i innych sferach”. Zwraca tu uwagę na nacisk na rozwój ekonomiczny, który może doprowadzić zarówno do poprawienia bezpieczeństwa socjalnego i osobistego jednostek, jak i do umocnienia pozycji Rosji jako wielkiego mocarstwa.

Główne zagrożenia dla narodowego bezpieczeństwa Rosji według cytowanej Koncepcji to:

- kryzys ekonomiczny o charakterze powszechnym, odznaczający się głównie spadkiem produktu narodowego, a także wzrostem separatyzmu ekonomicznego podmiotów Federacji,
- osłabienie naukowo-technologicznego potencjału kraju,
- dyferencjacja społeczeństwa, etnoegoizm, ekstremizm polityczny i religijny, dewaluacja wartości duchowych, niekontrolowana migracja,
- rozmycie jednolitości prawnej i prawno-konstytucyjnej kraju,
- kryminalizacja stosunków społecznych, terroryzm i zorganizowana przestępczość,
- kryzys systemu ochrony zdrowia, patologie społeczne,
- rozwarstwienie społeczeństwa na wąski krąg bogatych i masę biednych, zwiększanie się procenta ludności żyjącej poniżej progu ubóstwa,
- starania niektórych krajów, by utrudnić Rosji umocnienie się jako jednego z centrów wpływów w wielobiegunowym świecie i osłabić jej pozycję w Europie, na Dalekim Wschodzie, Zakaukaziu, Azji Środkowej i regionie azjatycko-pacyficznym,
- terroryzm międzynarodowy,
- starania wielu państw próbujących osiągnąć dominację w dziedzinie informacyjnej i pojawiające się koncepcje wojny informacyjnej,

- przejście NATO do promowania rozwiązań siłowych poza strefą jego odpowiedzialności i bez zgody Rady Bezpieczeństwa ONZ,
- możliwość zainicjowania nowego wyścigu zbrojeń dzięki staraniom licznych mocarstw na rzecz przyspieszania technologicznego rozwoju w dziedzinie wojskowej,
- aktywizacja działalności zagranicznych służb wywiadowczych,
- religijna, polityczna i ekonomiczna ekspansja niektórych państw na terytorium Rosji,
- aktywizacja transgranicznej przestępczości zorganizowanej,
- możliwość pogorszenia się ekologicznej sytuacji kraju.

Koncepcja zawiera także obszerny opis sposobów, środków i instrumentów polityki bezpieczeństwa, które mają na celu przeciwdziałanie powyższym zagrożeniom. Ogólnie należy zauważyć, że charakteryzują się one przede wszystkim kompleksowym charakterem, obejmując długą listę działań wewnętrznych i zewnętrznych. Znamienne, że główny nacisk położony jest na problematykę ekonomiczną oraz umocnienie wewnętrzne państwa, czyli modernizację instytucji gospodarczych i ustrojowych w celu zwiększenia ich skuteczności.

Powyższe poglądy odzwierciedlają subiektywną ocenę sytuacji dominującą obecnie w samej Rosji. Aby jednak analiza doktryny narodowego bezpieczeństwa i polityki bezpieczeństwa była kompletna, należy dokonać oceny tych deklaracji pod kątem przede wszystkim prawidłowości oceny zagrożeń.

Przed wszystkim zauważamy prawidłową ocenę wewnętrznych źródeł obecnej słabości Rosji, która skutkuje jej niewielką odpornością na całą gamę zagrożeń bezpieczeństwa narodowego. Słabość ta jest spowodowana wieloma czynnikami natury przede wszystkim ekonomiczno-technologicznych, ale także społecznej i politycznej.

Brak efektywnej modernizacji w gospodarce w ostatnich kilkudziesięciu latach spowodował ogromne zacofanie rosyjskiego przemysłu i jego niedostosowanie do współczesnych standardów oraz trudnej międzynarodowej konkurencji. W czasach radzieckich większość środków alokowano w przemyśle ciężkim i energetyce, co było spowodowane wymogami pojmowanego ilościowo wyścigu zbrojeń. Jednak świat poszedł innymi drogami rozwojowymi; nośnikiem postępu, także w wojskowości, stały się komputery, lasery, telekomunikacja i biotechnologie. W ZSRR z różnych przyczyn skąpono nakładów na te dziedziny, dostrzeżono ich rozwój na świecie dopiero wtedy, kiedy nie można już było nadrobić narastającego opóźnienia. W ostatnim dziesięcioleciu burzliwego rozwoju nowych technologii coraz bardziej zwiększa się dystans pomiędzy krajami przodującymi w rozwoju nauki i techniki a Rosją. Słabość ekonomiczna i technologiczna ma oczywisty wpływ na środki i instrumenty polityki bezpieczeństwa.

Poważnym i zauważanym problemem jest stan społeczeństwa. Bieda, niska średnia życia, fatalny stan zdrowotności, patologie społeczne z alkoholizmem i AIDS na czele oraz kryminalizacja stosunków społecznych dają obraz kryzysu, w jakim znalazła się ludność Rosji. Zaznacza się także spadek populacji, oceniany na pół miliona do miliona rocznie, co daje niezbyt zachęcającą perspektywę demograficzną. Postępująca depopulacja i degeneracja społeczeństwa jest poważnym zagrożeniem i na wielu płaszczyznach wpływa na stan bezpieczeństwa państwa.

W latach 90. zaznaczyło się także bardzo niebezpieczne zjawisko polegające na ogólnym osłabieniu władzy państwowej. Złożyły się na to: upadek autorytetu i realnej

siły prezydenta za kadencji Borisa Jelcyna, trudności w egzekwowaniu prerogatywy władzy centralnej wobec podmiotów Federacji, upadek sądownictwa, niewydolność organów ścigania, powszechna korupcja i nepotyzm. W końcu lat 90. zaistniała nawet groźba praktycznego rozpadu Federacji, gdyby te procesy nie zostały powstrzymane.

Koncepcja podkreśla zatem w pierwszej kolejności konieczność wewnętrznej sanacji kraju jako pierwszego kroku do poprawienia stanu jego bezpieczeństwa. Także wypowiedzi polityków i treść innych dokumentów świadczą o ogromnej wadze problematyki wewnętrznej. Kraj słaby nie może bowiem wypełniać swoich funkcji, a jedną z nich – jak już wspomniano – jest właśnie funkcja ochronna. Taka logika w procesie definiowania polityki bezpieczeństwa wydaje się jak najbardziej prawidłowa.

Definiując z kolei zagrożenia o charakterze zewnętrznym, Rosja popełnia pewne błędy w ocenie sytuacji, wynikające zapewne z funkcjonujących wciąż paradygmatów imperialnej myśli politycznej. Wydaje się, że niezbyt prawidłowo ocenia się konieczność posiadania jak największych wpływów politycznych na świecie, dokonując swego rodzaju połączenia statusu supermocarstwa z bezpieczeństwem. Cytowana Koncepcja kilka razy daje do zrozumienia, że bez mocarstwowego statusu nie ma mowy o bezpieczeństwie Rosji. Jest to pewna niekonsekwencja, ponieważ jednocześnie akcentuje się, że we współczesnym świecie największe znaczenie przy kreowaniu polityki bezpieczeństwa mają aspekty ekonomiczne, technologiczne i informacyjne. Mamy zatem do czynienia z dwoistością podejścia, która może prowadzić do błędnych i niebezpiecznych decyzji. Z jednej strony bowiem stosuje się nowoczesny paradygmat rozwoju wewnętrznego w celu zwiększenia siły ekonomicznej kraju, rozwoju technologii i bogacenia się społeczeństwa, co ma prowadzić do takiego wzmocnienia państwa, że jego bezpieczeństwo zostanie zapewnione, a znaczenie polityczne będzie wyływać z siły gospodarki i technologii oraz zamożności obywateli. Taki typ rozwoju zakłada w dziedzinie międzynarodowej harmonijną współpracę, nakierowaną na optymalizowanie wielostronnych korzyści gospodarczych. Z drugiej jednak strony mamy do czynienia z imperialnym paradygmatem wpływów politycznych i wojskowych oraz dążeniem do politycznego kontrolowania zasadniczych procesów zachodzących w świecie. Musi się to wiązać z ofensywną polityką zagraniczną i konfliktogennym przeciwstawianiem się wpływom innych państw zgodnie z logiką gry o sumie zerowej. Wydaje się, że obydwa te typy myślenia, mające poważne skutki dla formułowania polityki bezpieczeństwa, są jednocześnie obecne w rosyjskiej polityce zagranicznej, wywierając znaczny wpływ na politykę bezpieczeństwa.

Zauważamy zatem dwoisty stosunek Rosji do najważniejszych problemów z dziedziny bezpieczeństwa w aspekcie zewnętrznym, skutkujący zarazem niedostrzeganiem pewnych istotnych zagrożeń. Jako przeciwnika traktuje się głównie NATO i USA, ponieważ Zachód poprzez swe oddziaływanie ekonomiczne, technologiczne i kulturowe istotnie stanowi największą siłę w świecie. Samo jej istnienie nie odpowiada imperialnemu paradygmatowi w polityce bezpieczeństwa. Jednocześnie jednak zachodzi konieczność ścisłej współpracy z Zachodem w rozwiązywaniu problemów światowych i wewnętrznych trudności procesu modernizacyjnego Rosji. FR stara się więc o zbliżenie do Zachodu, jednocześnie przeciwstawiając się mu w wielu istotnych sprawach. Kreując głównego przeciwnika na Zachodzie, pomija się fakt, że po raz pierwszy od kilkuset lat to zachodnia granica Rosji jest jedyną stabilną i bezpieczną, poza którą nie ma gróźb natury polityczno-wojskowej, są natomiast państwa, w których żywotnym

interesie leży dobrosąsiedzka i wzajemnie korzystna współpraca z Rosją, mogąca skutkować długofalową poprawą jej kondycji ekonomicznej i społecznej. Jeśli najważniejszym interesem w dziedzinie bezpieczeństwa Rosji jest modernizacja i wzmocnienie wewnętrzne, to – jak się zdaje – nie jest to możliwe w opozycji do Zachodu, który jest i może być w przyszłości istotnym źródłem pomocy technologicznej, kapitałowej i organizacyjnej.

Jednocześnie Rosja popełnia kolejny, związany z poprzednim błąd, rozszerzając współdziałanie w dziedzinie wojskowej i nuklearnej z krajami mniej lub bardziej otwarcie wrogimi wobec Zachodu. Nie zauważa się przy tym, że są one źródłem realnych zagrożeń także dla bezpieczeństwa samej FR. Przykładowo, zacieśniająca się współpraca wojskowa z Chinami jest motywowana jednocześnie chęcią wykorzystania „karty chińskiej” w grze przeciwko interesom USA oraz staraniem o zwiększenie dochodów z eksportu broni. Ale w dłuższej perspektywie Chiny mogą stać się bardzo groźnym przeciwnikiem Rosji, a przynajmniej głównym konkurentem na Dalekim Wschodzie. Już teraz następuje szybka kolonizacja rosyjskich słabo zaludnionych obszarów dalekowschodnich przez masową, nielegalną migrację Chińczyków. Ocenia się, że niedługo mogą oni stać się większością, spychając etnicznych Rosjan do defensywy w sensie gospodarczym, politycznym i kulturowym. Taka sytuacja zmieniałaby znacznie układ sił nad Pacyfikiem i otworzyła drogę do rozszczeń ze strony chińskiej. Rosja zdaje się nie dostrzegać tego niebezpieczeństwa, podobnie jak w przypadku współpracy z Iranem, który może być głównym eksporterem wojującego islamu do obszarów leżących tuż przy granicach FR, a nawet w samej Rosji.

Mówiąc o ocenie zagrożeń dla bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, można zatem powiedzieć, że jakkolwiek diagnoza problematyki wewnętrznej jest prawidłowa, dalekowzroczna i nowoczesna w swym charakterze, to sfera zewnętrzna jest oceniana błędnie. Rosja źle interpretuje niektóre zagrożenia, co jest efektem ciągłej obecności imperialnego paradygmatu w polityce zagranicznej. Prowadzi to do swego rodzaju rozdwojenia rosyjskiej polityki bezpieczeństwa w aspekcie międzynarodowym. Z jednej strony, szuka ona współpracy i porozumienia z Zachodem, traktowanym jako partner i źródło ważnej pomocy, a z drugiej uważa go wciąż za głównego przeciwnika czy też konkurenta w sferze polityczno-wojskowej. Prowadzi to także do niedostrzegania wielu istotnych, rzeczywistych zagrożeń.

REALIZACJA POLITYKI BEZPIECZEŃSTWA FEDERACJI ROSYJSKIEJ

Realizacja polityki bezpieczeństwa Rosji w aspekcie wewnętrznym przebiega w kilku równoczesnych kierunkach. Mamy więc do czynienia z a) szerokim spektrum spraw, dotyczących wzmocnienia wewnętrznej struktury państwa, b) z rozwojem i modernizacją ekonomiczno-technologiczną, c) problematyką wojskową i d) szeroko pojętą tematyką społeczną. Osobną sprawą są zagrożenia natury ekologicznej, lecz spójna polityka w tym zakresie w zasadzie w Rosji nie istnieje.

1. W ramach wzmocnienia wewnętrznej struktury państwa można znów dostrzec kilka płaszczyzn działania: a) konstytucyjno-ustrojową, b) prawno-organizacyjną i c) informacyjno-psychologiczną.

a) Na płaszczyźnie ustrojowej podejmuje się przede wszystkim działania mające na celu odwrócenie tendencji odśrodkowych i ponowną centralizację państwa. Służą temu m.in. zmiany dokonane w ostatnich latach, osłabiające pozycję Rady Federacji, która do tej pory skutecznie broniła prerogatyw i samodzielności podmiotów Federacji. Także utworzenie siedmiu okręgów prezydenckich praktycznie wzmocnia władzę centrum. Jednym z głównych celów w tej dziedzinie jest także unifikacja porządku prawnego i standaryzacja relacji centrum–podmioty. Można więc mówić o wyraźnej tendencji do recentralizacji Rosji, a zatem do powrotu do egzekwowania silnej władzy Moskwy.

b) Na płaszczyźnie prawno-organizacyjnej nie ma już tak wyraźnych zmian. Sądownictwo, prokuratura i organy ścigania wymagają reform, które są wprawdzie zapowiadane, lecz wciąż nie odnoszą skutków. Postradziecka struktura przestrzegania prawa jest słaba, skorumpowana i niewydolna, co zmniejsza spójność państwa, naraża na szwank jego autorytet i utrudnia bieżące egzekwowanie władzy.

c) Działania w zakresie informacyjno-psychologicznym obejmują przede wszystkim pozyskiwanie kontroli państwa nad mediami. W ciągu dwóch lat udało się w Rosji różnymi sposobami zlikwidować wszystkie niezależne telewizje ogólnokrajowe, także większość gazet i stacji radiowych znajduje się pod bezpośrednią lub pośrednią kontrolą państwa. Relatywna wolność informacyjna utrzymuje się obecnie praktycznie tylko w Internecie. Ponadto stworzono bardzo pozytywny i na razie odporny na zawirowania wizerunek prezydenta. Władimir Putin jest nie tylko bardzo popularny, ale przede wszystkim uznaje się go powszechnie za apartyjnego prezydenta wszystkich Rosjan, co jest jednym z elementów stabilnej władzy ośrodka kremłowskiego.

2. Znacznie gorzej ma się sprawa realizacji polityki bezpieczeństwa w płaszczyźnie ekonomiczno-technologicznej. Przeprowadzono wprawdzie pewne reformy gospodarcze, także o charakterze makroekonomicznym, wciąż jednak nie osiągnęły one takiego zaawansowania, by można było mówić o zabezpieczeniu interesów ekonomicznych Rosji. Wciąż mamy do czynienia ze zdekapitalizowanym i w większości nienowoczesnym przemysłem, który nie jest już nośnikiem postępu technicznego, stanowi natomiast wielkie obciążenie dla państwa. Ogromnych inwestycji wymaga także infrastruktura. Dzieje się tak dlatego, że jakiegokolwiek zmiany modernizacyjne wiążą się: po pierwsze z koniecznością zastosowania na szeroką skalę nowoczesnych technologii, które w Rosji są trudno dostępne, po drugie, z rozwiązaniem palących problemów społecznych, związanych z nadmiernym zatrudnieniem, po trzecie wreszcie ze zmianą mentalności i sposobu myślenia zarówno decydentów, jak i przedsiębiorców oraz pracowników. Uporanie się z tymi problemami wymaga czasu i ogromnych pieniędzy. Kapitał rosyjski jednak w dużej części wypływa z kraju (24 mld USD w 2000 r., 16 mld USD w 2001 r. i 10 mld USD w 2002 r., według danych Banku Centralnego), podczas gdy zagraniczny napływa w ilości dużo mniejszej, niż tego wymagają potrzeby inwestycyjne (suma inwestycji zagranicznych w Rosji wynosi połowę mniej niż w Polsce). W takich warunkach niezbędna modernizacja jest bardzo utrudniona, mimo wysokich obecnie cen ropy naftowej, co ułatwia konstruowanie budżetu. Także wysoki poziom wydatków wojskowych nie sprzyja rozwojowi bezpieczeństwa ekonomicznego. Motywowany jest on ambicjami politycznymi, koniecznością zapewnienia bytu zakładom zbrojeniowym oraz niechęcią do redukcji zbędnego arsenału. Przykładowo,

w 2003 r. budżet wojskowy ma wynieść niecałe 10,88 mld USD (według kursu z 15 II 2003), co stanowi w przybliżeniu aż 15% ogółu wydatków budżetowych.

3. Problematyka realizacji bezpieczeństwa w aspekcie militarnym jest osobną, bardzo ważną kwestią. Rosja posiada siły zbrojne wielokrotnie większe niż jest w stanie efektywnie utrzymać. W związku z tym wydaje relatywnie duże sumy na bieżące potrzeby eksploatacyjne i zakupy uzbrojenia, nie osiągając jednak właściwych efektów. Kwoty, jakimi budżet dysponuje, są bowiem niewystarczające w stosunku do potrzeb i w pewnym sensie „rozmywają” się w rosyjskim molochu wojskowo-zbrojeniowym. Skromne wydatki na rozwój nowych typów uzbrojenia uniemożliwiają praktycznie rozwój technologiczny, zakupy nowego sprzętu są minimalne w stosunku do potrzeb, a wydatki na utrzymanie i wyszkolenie nie pozwalają utrzymać armii w gotowości bojowej. Rosja ma zatem pokaźne siły zbrojne, lecz ich poziom technologiczny starzeje się w szybkim tempie, a zdolność bojowa pozwala utrzymywać w ruchu zaledwie niewielki procent armii (poza strategicznymi siłami raketowymi). Jednocześnie reforma armii, postulowana i prowadzona już od wielu lat, pozostaje w martwym punkcie z powodu niedoboru środków, oporu samej armii i sporów na najwyższych szczeblach o jej ostateczny kształt i cele.

4. Realizacja polityki bezpieczeństwa wymaga także licznych działań w zakresie szeroko pojętej problematyki społecznej. Mamy tu do czynienia z ogromnymi problemami od postępującej depopulacji, biedy i rozwarstwienia społecznego, poprzez patologie społeczne, kryminalizację, demoralizację społeczeństwa aż do stanu jego zdrowotności. Zjawiska te są głęboko zakorzenione w rzeczywistości rosyjskiej, mają także często permanentny charakter i w znacznej mierze zagrażają bezpieczeństwu narodowemu Rosji, choć najczęściej nie bezpośrednio lub w sposób ukryty. Dotycząca tych spraw polityka musi uwzględniać wiele działań o charakterze policyjnym, wychowawczym, inwestycyjnym, ekonomicznym, prawnym i administracyjnym. Biorąc pod uwagę rosyjskie realia, można stwierdzić, że polityka taka jest prowadzona, lecz w daleko niezadowolającym zakresie. Składają się na to dwa zasadnicze czynniki: po pierwsze, brak odpowiednich funduszy, po drugie zaś opór materii, wyrażający się w niedostatecznym stanie uświadomienia tych zagrożeń u decydentów różnych szczebli i w samym społeczeństwie, co w konsekwencji prowadzi do ich bagatelizowania. Co więcej, istnieją wpływowe grupy, które z całą świadomością przeciwdziałają skutecznej polityce państwa, szczególnie w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej i korupcji. Są to przy tym nie tylko organizacje przestępcze, lecz także wpływowe grupy władzy politycznej i ekonomicznej, które tworzą nierozzerwalny splot zależności ze sferą kryminalną. Znaczna część patologii, takich jak alkoholizm i korupcja, ma w dodatku głębokie historyczne tradycje i uwarunkowania, co jeszcze bardziej utrudnia walkę z nimi. Można zatem powiedzieć, że realizacja polityki bezpieczeństwa w sferze stosunków społecznych jest w Rosji bodaj najtrudniejsza i przebiega z największymi oporami.

Rosja konstruuje praktykę realizacji swojej polityki bezpieczeństwa w aspekcie zewnętrznym, zgodnie ze swym sposobem postrzegania świata oraz głównymi, deklarowanymi celami i interesami. Osią tych działań jest koncepcja świata wielobiegunowego, której powstanie łączy się z osobą Jewgienija Primakowa. Zajmując w drugiej połowie lat 90. stanowisko ministra spraw zagranicznych, a następnie premiera, zdołał on wprowadzić porządek w chaotycznie dotychczas realizowaną politykę zagraniczną. Sformułował także i rozpoczął realizację polityki realistycznego i pragmatycznego w środkach wzmocnienia międzynarodowej pozycji Rosji.

Wymieniona koncepcja polega w skrócie na tym, że w skład postulowanego systemu międzynarodowego powinny wchodzić równorzędne mocarstwa, z których każde miałyby prawo do współkreowania światowego porządku i wspólnego załatwiania problemów globalnych na zasadzie konsensusu, a jednocześnie wyłączność decyzji w strefie swojego oddziaływania. Ta koncepcja, znajdująca głębokie zakorzenienie w aktualnych dokumentach programowych i wypowiedziach polityków, jest oficjalnie realizowaną racją stanu w polityce zagranicznej, ma także istotne znaczenie dla polityki bezpieczeństwa, postuluje bowiem relatywną poprawę pozycji Rosji na arenie międzynarodowej w planie globalnym i regionalnym, zwiększając jej zdolności oddziaływania, a zatem skuteczność polityki bezpieczeństwa.

W celu realizacji tej koncepcji Rosja podejmuje dwa zasadnicze rodzaje działań. Pierwszym z nich jest przeciwdziałanie przeważającej pozycji USA w świecie. Istnienie jednego globalnego mocarstwa zgłaszającego chęć realizacji swoich interesów we wszystkich regionach stoi w oczywistej sprzeczności z wizją świata wielobiegunowego, zatem podważanie jego pozycji jest naturalnym i pierwszoplanowym zadaniem rosyjskiej polityki bezpieczeństwa. Dlatego właśnie Rosja, kiedy tylko może, występuje przeciwko USA w poszczególnych regionach, czasem nawet wspomagając kraje nieprzyjazne Stanom Zjednoczonym. Dyplomacja rosyjska kontestuje amerykańskie propozycje rozwiązywania ważnych problemów regionalnych oraz amerykańską optykę widzenia tych problemów. Dzieje się tak w przypadku Iraku, Korei Północnej czy państw uznawanych za popierające terroryzm, a także w kwestii wzmocnienia, rozszerzenia i transformacji NATO w instrument bardziej ofensywny, nastawiony na zarządzanie kryzysami poza obszarem traktatowym. Mimo tych sprzeczności polityka Rosji wobec USA ma charakter wielotorowy, jednocześnie istnieje więc współdziałanie w wielu dziedzinach, takich jak zwalczanie terroryzmu międzynarodowego czy współpraca gospodarcza. Rosja unika także otwartej konfrontacji ze Stanami Zjednoczonymi, ponieważ kosztowałoby ją to zbyt wiele, przede wszystkim w aspekcie gospodarczym, ale także w dziedzinie polityki i prestiżu międzynarodowego.

Drugim planem realizacji koncepcji wielobiegunowej jest polityka zbliżenia do innych postulowanych biegunów oraz wzmocnienia ich potencjałów wojskowych i roli międzynarodowej. Tu trzeba wymienić głównie Chiny i Indie. Rosja eksportuje znaczne ilości broni do tych państw, aby z jednej strony podreperować stan swego przemysłu zbrojeniowego, a z drugiej wytworzyć lokalne przeciwwagi polityczno-wojskowe dla USA. Tym sposobem Stany Zjednoczone musiałyby coraz bardziej liczyć się z interesami wielkich partnerów regionalnych, co ograniczałoby ich możliwości oddziaływania.

Według Rosji w świecie powinien zatem powstać nowy porządek, który zastąpiłby obecny z dominującą pozycją jednego mocarstwa. Wszystkie „bieguny siły” byłyby równorzędnymi partnerami w planie globalnym, mając jednocześnie pierwszeństwo w zakresie układania stosunków w swojej strefie wpływów. Dla Rosji oznaczałoby to uzyskanie znacznego wpływu na rozwiązywanie globalnych kwestii bezpieczeństwa, takich jak terroryzm, bezpieczeństwo ekonomiczne, negatywne skutki globalizacji. Jednocześnie w swoim bezpośrednim sąsiedztwie, obejmującym ważne z punktu widzenia bezpieczeństwa obszary, miałyby wolną rękę w realizacji swych interesów. To umożliwi osiągnięcie głównych celów, jakie Rosja stawia sobie w płaszczyźnie międzynarodowej z przemożnym wpływem na formy realizacji i skuteczność instrumentów oraz środków polityki bezpieczeństwa.

Po wydarzeniach 11 IX 2001 r. w Nowym Jorku i Waszyngtonie zaprzestano na jakiś czas deklaracji dotyczących realizacji koncepcji wielobiegowej. Rosja liczyła, że po wstrząsie, jakim dla świata i USA były zamachy na WTC i Pentagon, kraje zachodnie zgodzą się na poważniejszą rolę Rosji w kształtowaniu światowych procesów i nie będą próbowały ingerować w jej strefę wpływów w zamian za wsparcie działań antyterrorystycznych. Mówiono nawet o „prozachodnim zwrocie” w polityce zagranicznej Rosji. Jednocześnie jednak Rosja w gruncie rzeczy nigdy nie zaprzestała opisanych powyżej działań zmierzających do osłabiania Stanów Zjednoczonych i wzmacniania niektórych regionalnych centrów oddziaływania. Widać to np. w Europie, która tradycyjnie jest jednym z głównych obszarów realizacji polityki bezpieczeństwa Rosji. FR stara się pozyskiwać kraje zachodnie jako partnerów w ekonomicznej i technologicznej modernizacji, jednocześnie przeciwstawiając się zdecydowanie dalszemu istnieniu ważnej europejskiej struktury bezpieczeństwa, jaką jest NATO. Proponuje jego likwidację lub przekształcenie w organizację polityczną bezpieczeństwa zbiorowego bez struktur militarnych. Ma to na celu osłabienie pozycji USA, które tradycyjnie grają główną rolę w Sojuszu. Miałoby to także taki efekt, że Europa usamodzielniałaby się od USA w zakresie bezpieczeństwa. Rosja jako kraj europejski zgłasza także chęć przyjęcia na siebie dużej części odpowiedzialności za bezpieczeństwo europejskie.

Osobnym problemem w dziedzinie bezpieczeństwa Rosji jest terroryzm, który uważa się za jedno z głównych zagrożeń. Obecnie jednak w samej Rosji nie jest ono wysokie, wykorzystuje się je jednak jako wygodny pretekst do regulowania kwestii wewnętrznych, umacniania państwa czy też ograniczania wolności mediów. Jednak w przyszłości zarówno wewnątrzrosyjski terroryzm związany z ruchami separatystycznymi, jak i terroryzm międzynarodowy nowego typu (sieci globalne, broń masowego rażenia, nowoczesne technologie, „terroryzm komercyjny” itd.) będzie zapewne najważniejszym rzeczywistym problemem bezpieczeństwa. Obecnie słabe przygotowanie do walki z terroryzmem będzie zatem wymagało przemyślanej i kompleksowej polityki w tym zakresie, obejmującej wiele działań natury organizacyjnej, prawnej i militarnej oraz bliską współpracę międzynarodową.

WNIOSKI

Należy przede wszystkim zauważyć, że główne zagrożenia i problemy polityki bezpieczeństwa Rosji mają naturę wewnętrzną. Przeciwdziałanie im wymaga ogromnych wysiłków finansowych, prawnych i organizacyjnych oraz głębokich zmian świadomościowych. Dlatego krótko- i średnioterminowa perspektywa tej polityki maluje się raczej w ciemnych barwach, zważywszy także błędną ocenę sytuacji międzynarodowej, która prowadzi do działań taktycznie korzystnych, lecz często bardzo szkodliwych z punktu widzenia najważniejszych strategicznych interesów Rosji. Ponadto, ze względu na ogólną niestabilność Rosji trudno wnioskować cokolwiek pewnego o perspektywie długoterminowej. Można jednak sądzić, że w perspektywie ćwierćwiecza Rosja powinna być zdolna do opanowania głównych zagrożeń swego bezpieczeństwa, jeśli oczywiście nie pojawią się nowe, zupełnie nieprzewidywalne obecnie procesy i zjawiska wewnętrzne i międzynarodowe.

BIBLIOGRAFIA

1. M. Dobroczyński, *Stulecie przyspieszeń*, Warszawa 1999,
2. *Islam na obszarze postradzieckim*, Prace OSW, nr 7, styczeń 2003.
3. W. Isprawnikow, W. Kulikow, *Szara strefa w Rosji*, Warszawa 1999.
4. *Koncepcja bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej* – dekret prezydenta FR z 10 I 2000; www.mid.ru
5. *Koncepcja polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej* – dekret prezydenta FR z 28 VI 2000; www.mid.ru
6. *Nowa tożsamość Niemiec i Rosji w stosunkach międzynarodowych*, red. S. Bieleń, W.M. Góralski, Warszawa 1999.
7. *Россия и основные институты безопасности в Европе: вступающая в XXI век*, red. D. Trenin, Moskwa 2000, <http://pubs.carnegie.ru/russian/>
8. Russian Economic Report March 2003; The Worldbank, Russia Office, <http://www.worldbank.org.ru/eng/statistics/ereports/>
9. D. Trenin, *Конец Евразии: Россия на границе между геополитикой и глобализацией*, Moskwa 2001, <http://pubs.carnegie.ru/russian/>